

Pataky Lehel Zsolt

Kevésbé ismert mártírok

Az aradi tizenhármak tulajdonképpen tizenheten voltak

Október 6-án a magyar forradalmi seregek tizenhárom főtitstjének a kivégzésére emlékezünk. Ők az aradi vértanúk – de valójában hányan is voltak? Tizenhárman vagy tizenheten? Netán még többen? Alább a kevésbé ismert „tábornokok” katonai pályafutását és tragikus sorsát mutatjuk be.

Aradról az 1848–1849-es magyar szabadságharc gyászos végkimenetele, a véres megtorlás jut a legtöbbünknek az eszébe, pedig a város a forradalom dicsőséges szakaszában is fontos szerepet játszott az önrendelkezésért vívott küzdelemben. Bár a világosi fegyverletételkor szabad elvonulást ígértek a forradalmi honvédseregek főtitstjeinek, a császáriak véres megtorlást intéztek a Bécs ellen forduló, a magyar szabadságért harcoló seregek vezetői ellen. A történészek szerint 500 és 650 közöttire tehető az aradi várbörtönben fogva tartottak száma, és több mint 120 honvédtisztet ítéltek halálra. A legelrettetőbb a 13 aradi vértanúként köztudatba vonuló tábornokok 1849. október 6-i kivégzése volt. *Julius Jacob von Haynau* osztrák tábornok, a „bresciai hiéna”

a kegyelmi kérvényeket figyelembe sem véve hajtatta végre az ítéleteket. Az aradi tizenhetek 1849 augusztusa és 1850 februárja között végezték ki a hadvezéreket – nem volt mindegyikük tábornoki rangban –, akiket szintén a vértanúhoz kell sorolni. Az 1849. október 6-án kivégzett 13 vértanú október 6-án golyó általi halált halt *Lázár Vilmos, gróf Dessewffy Arisztid, Kiss Ernő* és *Schweidel József*, illetve felakasztották lovag *Pölsenberg Ernőt, Török Ignácot, Láhner Györgyöt, Knežich Károlyt, Nagysándor Józsefet, gróf Leiningen-Westerburg Károlyt, Aulich Lajost, Damjanich Jánost* és *gróf Vécsey Károlyt*.

Rajtuk kívül Aradon végezték ki *Ormai-Auffenberg Norbertet, Kazinczy Lajost* és *Hauk Alajost*, illetve Aradon vesztette

Kazinczy Lajos (Kép: wikipaedia)

Lenkey János (Kép: Arcanum)

Ormai Norbert (Kép: mult-kor.hu)

életét *Lenkey János*. Aki megtévelyült a fegyverletétel után. *Lenkey János*ról van a legtöbb adatunk” – kezdte a börtönben meghalt tiszttel a sort *Puskel Péter* aradi helytörténész, aki anekdotákat gyűjtött a vértanúkról, illetve több könyvben is foglalkozott az 1848–1849-es események aradi vonatkozásaival. *Lenkey* 1807. szeptember 7-én született Egerben. Galíciában szolgált, de a forradalom hírére a 6. Württemberg huszárezred 131 katonájával kalandos körülmények között Máramaroszigeten át hazaszökött, és azonnal katonai szolgálatra jelentkezett. A Délvidéken harcolt a szerb csapatok ellen; ezredesi rangig jutott, hősiességét *Petőfi Sándor* is megírta egy versben (Lenkei százada).

„*Lenkey* Komárom várparancsnoka volt. A világosi fegyverletételt követően korábbi betegsége kiújult, elmebaj tünetei mutatkoztak rajta, ami lassan elhatalmasodott és ez volt annak az oka, hogy az aradi tizenhárommal egyidejűleg őt nem végezték ki október 6-án” – mondta *Puskel Péter*. A per idején *Lenkey János* már csont és bőr volt, élelmet nem vett magához, vizet is csak nagy ritkán, és 1850 február 8-án a várbörtönben halt meg. „A régi aradi honvédtemetőben temették el, amit a 20. század elején felszámoltak, a mai Tisztviselőtelep helyén volt ez – magyarázta *Puskel*. – Az ő sírja volt a legutolsó ebben a temetőben, hiszen a többi áthelyezték egy köztemetőbe, de a *Lenkey* még a húszas-harmincas években is ott árválkodott azon a területen, amit időközben felparcelláztak, és elkezdték beépíteni.

1936-ban Eger város küldöttsége megjelent Aradon, majd jó pár hétig, talán néhány hónapig is tartó egyezkedés után kihantolták *Lenkey* földi maradványait, és hazavitték szülővárosába, Egerbe, és ott talált örök nyugalomra.” 2013-ban az aradi

megemlékezéseken részt vett a *Lenkey*-leszármazottak népes csoportja. *Lenkey Péter* elmondta, hogy 2007-ben alapítottak egy családi egyesületet, amelynek a tagjai *Lenkey*-leszármazottak Egerből, Budapestről, Debrecenből, Piliscsabáról, Miskolc környékéről, Gömörből, illetve Sajólenkéről, ahonnan a család származik, de még a tengerentúlról is.

„1589-ig visszavezethető a család, amikor is hét ágra szakad a nemzetség, és ennek a zádorfalusi ágából származik az aradi vértanú. A bátyja, *Lenkey Károly* ezredesként szolgált a honvéd hadseregben. Fontosnak tartjuk, hogy megismerjük gyökereinket, illetve ápoljuk a '48-as hagyományokat. Cél az egi *Lenkey*-szülőház múzeummá alakítása és felújítása, a *Lenkey*-sír gondozása, könyvet adtunk ki, és az összes aradi vértanú kapcsán egyfajta ismeretterjesztést is szeretnénk felvállalni” – mondta akkor *Lenkey Péter*, az egyesület elnöke.

Az első vértanú

Időrendi sorrendben az első kivégzett *Ormai-Auffenberg Norbert* volt, akit 1849. augusztus 22-én akasztatott fel *Haynau*.

Puskel Péter érdekességként mondta el: „Együtt ítélték el egy *Bangó Pető/Bangó Péter* nevű aradi ügyvéddel, aki azt a »felségsértést« követte el, hogy a szabadságharc idején Arad címmel újságot adott ki. *Bangó* megúsza néhány éves börtönbüntetéssel, *Ormai-Auffenberg Norbert* viszont, mivel a szabadságharc kitörésekor azonnal áttált a szerveződő honvédseregbe, amit *Haynau* nem tudott megbocsátani, és *Kossuth*-nak az egyik kedvelt fiatal tisztje volt, halálbüntetést kapott. Egyes történészek véleménye szerint *Ormai-Auffenberg* nem is a vitézségének és a forradalom iránti elkötelezettségének köszönhetette gyors politikai és katonai pályafutását, hanem annak, hogy rokonságban állt

Kossuth-tal. Tény, hogy Kossuth szárnysegédjeként érte meg a fegyverletételt, de bár elmenekülhetett volna, vitézül a helyén maradt. Az Arad-hegyaljai Pankotán tartóztatták le, és *Haynau* azonnal felakasztatta, nem volt semmiféle bírósági tárgyalás, *Haynau* egy közkatonát bízott meg ezzel a feladattal.” *Ormai-Auffenberg Norbert* 36 évesen halt meg. Sosem került elő a holtteste.

Ugyancsak a kevésbé ismertek közé tartozik *Kazinczy Lajos*, *Kazinczy Ferenc* nyelvújító hetedik és legkisebb gyermeke. Egészen fiatalon, szinte gyerekfejjel beállt a huszárok közé, és hamarosan főhadnagyi rangot kapott. „1848-ban az elsők között jelentkezett a honvéd hadseregbe, harcolt a Délvidéken, de az olyan nagy jelentőségű ütközetekben is, mint pákozdi és a schwechati csata – mondta *Puskel Péter*. – Az ezekben a harcokban mutatott hősiessége miatt alezredesi rangot kapott. Akkor, érthetően, a háborús időkben bátorságot, találékonyságot, parancsnoki képességet felmutató katonák nagyon gyorsan haladtak előre a ranglétrán.”

A főtiszt halála és temetése az egyházközség anyakönyvébe van bejegyezve, de sírhelye nem ismert. *Kazinczy-t* 1849. október 25-én végezték ki, golyó általi halálra ítélték, és ott temették el, ahol a sortűz végzett vele. „Csakhogy mindmáig nem tudjuk azt, hogy hol végezték ki *Kazinczy-t*, a hatalmas területű aradi várnak melyik részén – folytatta a helytörténész. – A tizenhármak közül a négy agyonlőtt tiszt kivégzésének a helyéről tudjuk, hogy melyik vársáncban történt, a *Kazinczy-é* ismeretlen, az ő teteme nem került elő sem az 1911–1912-ben tartott ásatások, sem az 1932-es nagy árvízvet követő régészeti feltárások során.” *Puskel* tudomása szerint valamennyi tábornok közül *Kazinczy Lajosnak* van a legtöbb szobra: Sárospatakon, apja szülőfalujában, Érsem-

jében, Sátoraljaújhelyen és szülőfalujában, Széphalmon (egykor önálló település, jelenleg Sátoraljaújhely városrésze). A széphalmi mellszobrot *Tóth András* készítette, aki *Tóth Árpád* költő édesapja. *Kazinczy Lajos* 29 esztendő volt, amikor kivégezték. Bűne: Bem seregében szolgált.

Hauk Lajos (Ludwig, hiszen német származású) előkelő család sarja volt, és többek között hírlapírással is foglalkozott, A Habsburg-ház utolsó órája címmel jelentetett meg egy császárellenes pamfletet.

„Ő is beállt a honvédseregbe, Erdélyben harcolt, részt vett a dél-erdélyi, bánági csatákban, és vezérkari ezredesi címig jutott – mesélte róla *Puskel Péter*. – Kivégzéséről tudni kell, hogy 1850 februárjában már érvényben volt egy olyan rendelkezés, hogy csak a »főkolompoknak« jár halálos ítélet. Ennek ellenére *Haynau* őt is egy kalap alá vette a többi »lázadó« és felségsértő főtiszttel és 1850. február 19-én kivégezték. Több beosztásban volt, az erdélyi hadszíntéren harcolt, és nem is kellett nagyobb bűn a fővesztéshez, mint az, hogy Bem seregében szolgált.”

Az elfeledett tábornok

Kevésbé ismert személyisége a forradalomnak és szabadságharcnak *Gaál László* honvédtábornok, aki *Bem* vezénylete alatt tucatnyi győztes ütközetet vívott meg. Aradot elhagyva az erdélyi hadsereghez csatlakozott. 1849 elején a temesvári csatában egy 12 fontos ágyúgolyó letépte a bal lábát. Hú katonái másfél óráig cipelték puskákon, majd *Lázár Vilmos* ezredes kocsiját felajánlva neki, Bulcsra szállították, ahol *Fechtig báró* bűjtatta 1850 februárjáig. A legenda szerint amikor a 13 tábornok aradi kivégzéséről értesült, megmérgezte magát, és Bulcsra temették el. *Gaál László* hamvai a Maros mellett, a Mocsonyi-család sírjai szomszédságában nyugszanak.

Forrás: www.maszol.ro

TARTALOM

Örmény triszagion 5. – <i>dr. Sasvári László</i>	1
Mártíromság és emlékezet – <i>Dr. Kovács Bálint</i>	2
Meghívó az “örmény származású magyarok egyesületének” alakuló ülésére, 1920	8
A Biblia az örmény hagyományban 3. – <i>Fröhlich Ida</i>	9
“Tűzben és rongyokban, árván és boldogan” – <i>Fabók Dávid</i>	11
Ködön át ... (hibaigazítás) – <i>Murádin Jenő</i>	15
Trianonra emlékeztek a hegyvidékiek – <i>Hegedüs Annamária</i>	16
Lavash – <i>Balogh Réka</i>	19
Az első ÁSZ elnökre, Gajzágó Salamonra emlékeztünk – <i>EÖKK</i>	22
A teljesség felé - In memoriam Kátai Mihály – <i>Kovács Katalin</i>	25
Kevésbé ismert mártírok – <i>Pataky Lehel Zsolt</i>	28

Klub meghívó

A Zuglói Örmény Önkormányzat tisztelettel meghívja
a Fővárosi Örmény Klub rendezvényére
 2020. november 19-én csütörtökön 17 órakor

Advent közeleg...

Zsigmond Benedek: Az örmény karácsonyról
 Vikol Kálmán és együttese: Adventi előzetes - agape

Helyszín: **Pest Megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme**
 Budapest, V. Városház utca 7. szám felől, az udvaron keresztül

Zárugné Tancsin Katalin s.k.
 Zuglói Örmény Önkormányzat elnöke
 06 30 9713 820

Volt, aki a Tarka Napon még ebéd közben is kézműveskedett

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 70. **Tel./Fax:** 06(1) 201-1011

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kéthavonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

Zuglói Örmény Önkormányzat

Nyilvántartási szám: CE/13136-3/2017

Főszerkesztő: Fabók Dávid

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta - Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel./Fax: (1) 201-1011

Tördelés: www.artisthus.hu

Nyomda: Pharma Press Nyomdaipari Kft.